

Jan Gillberg

Skatter och välfärdspolitik

Den sociala medkänslan har länge kunnat tjäna som en mäktig drivkraft i svensk välfärdspolitik. Att staten har ett stort mått av ansvar för den sociala tryggheten är också ett sedan länge accepterat faktum. Det har således rått principiell enighet mellan de borgerliga och de socialistiska partierna om att samhället i största möjliga utsträckning — dvs så långt de ekonomiska resurserna gör det möjligt — skall sörja för den enskildes trygghet vid sjukdom, ålderdom och oförvårdad arbetslöshet.

Genom att socialdemokratiens målsättning successivt förändrats till att med staten som instrument söka åstadkomma största möjliga inkomst- och förmögenhetsutjämning, har den mer och mer lämnat den gamla välfärdspolitiken åt sitt öde. Det har blivit lika viktigt att ta ifrån som att ge bort. En sådan politik har självfallet svårt att utnyttja social medkänsla som ideell bevekelsegrund. Som ett avgörande motiv har i stället avundsjukan kommit att framträda.

Den förändrade målsättningen har givit upphov till en programdebatt inom det socialdemokratiska partiet. En av de ivrigaste deltagarna i denna har LO-ekonomen Clas-Erik Odhner varit. I en Tidenartikel kallad "Sätt sprätt på debatten!" påpekar han: "Inte någon har stått upp till försvar för det gamla programmet." Odhners hejrop torde emellertid inte ha stimulerat till insatser, som varit tillräckliga för att komma fram till något annat program — som någon till äventyrs vill ställa sig upp för att försvara.

Viktigare har det varit att skapa förutsättningar för vad man på den socialistiska

fronten anser vara en lämplig omDisposition av samhällets resurser och tillgångar. Utvecklingen av de löpande statsutgifterna talar sitt tydliga språk. Budgetåret 1946/47 uppgick dessa — räknat i 1957 års penningvärde — till 4 820 milj och 1956/57 till 10 360 milj.

Den dominerande maktställning, som staten numer intar i vårt samhälle, står i nära samband med den hårda beskattningen. Det svenska skattesystemet utmärks av en internationellt sett mycket stark progressivitet med ty följande kraftiga marginalskatter. Systemet har som sådant utsatts för häftig kritik. Det har därvid beskyllts för att hämma sparande och arbetsvilja. Från höger och folkparti har man velat motarbeta denna effekt. En rad förslag har lagts fram om statliga utgiftsbesparingar och om sparfrämjande åtgärder. Dessa har mestadels inte vunnit riksdagens bifall. Detta har ännu mindre varit fallet med de borgerliga partiernas skattesänkingsförslag. Den offentliga sektorns expansion har inte kunnat hejdas.

Ett intressant förslag till skattereform, som även svenska socialdemokrater diskuterat — om än med en mer eller mindre klart uttryckt ovilja —, har lagts fram av den engelske ekonomen Nicholas Kaldor. I sin bok "An expenditure Tax" redogör Kaldor för vad han tror vara en god lösning av en rad samhällsekonomiska problem, som vuxit sig stora inte minst i vårt land. Det står således utanför varje diskussion, att vår nuvarande skattepolitik har en starkt diskriminerande verkan mot personligt sparande, samtidigt som den i motsvarande mån verkar stimulerande på konsumtionen. Detta har i hög grad bidragit

till att göra inflationstendensen mer eller mindre permanent. Att denna inflations-tendens inom en snar framtid kan bli kombinerad med depression, gör situationen särskilt allvarlig. Våra konkurrensmöjligheter har redan under den allmänna högkonjunkturen allvarligt försämrats genom vårt ständigt uppskruvade kostnadsläge. Detta kommer att bli fallet i en än högre grad, om konkurrensen på världsmarknaden till följd av depression kommer att hårdna ytterligare.

Svensk politikens stora olycka är, att regeringen alltjämt lever kvar i den föråldrade föreställningen, att statsutgifternas inflationsdrivande effekt neutraliseras genom ökade skatter. Denna olycka fortbestår, trots att en sådan politik gång efter annan visat sig ge upphov till krav på kompensatoriska penninginkomststegringar med ty följande kostnadsstegringar; penningvärdet har ytterligare försämrats och — genom att växelkurserna samtidigt varit låsta — har våra konkurrensmöjligheter ytterligare försämrats.

Kaldor förordar nu en övergång från progressiv inkomstbeskattning till progressiv utgiftsbeskattning. Skatten skall betalas i förhållande till konsumtionen, medan allt sparande är skattefritt. Det är således alltjämt frågan om en direkt skatt. Den skattskyldige deklarerar dels sina konsumtionsutgifter, dels sitt sparande.

Den progressiva utgiftsskatten kan sägas ha en diskriminerande effekt på konsumtionen. Varje konsumtionsökning resulterar i allt större skatter, samtidigt som varje nysparande ger en allt större skattevinst. Vid utgiftsskatt är även sparandets avkastning skattefri, ända till dess att den konsumeras. Denna senare effekt kan likställas med en räntehöjning. På samma sätt som sparandets dubbelbeskattning under inkomstskatt verkar sparhämmande, får utgiftsskatten en sparstimulerande verkan.

En omläggning av beskattningen i enlighet med Kaldors förslag är givetvis en mycket komplicerad fråga. Det finns emellertid anledning att göra förslaget till föremål för allvarlig prövning. Det är nämligen otivelaktigt på det sättet, att en pro-

gressiv utgiftsbeskattning erbjuder goda möjligheter att finna vägar i riktning mot ett skapande av en friare och mer konkurrensbetonad kapitalmarknad. En sådan marknad erbjuder i sin tur väsentligt bättre möjligheter än den nuvarande för sparandet att nå fram till de mest räntabla investeringsobjekten och därmed också för samhället att bättre utnyttja möjligheterna till de produktivitetsvinster, som föreligger i varje ögonblick. Detta är en primär förutsättning för att stärka näringslivets bärkraft och skapa produktionsmässiga förutsättningar för den av alla eftersträvide välståndsutvecklingen och detta samtidigt som möjligheter ges att bedriva en framgångsrik stabiliseringspolitik.

Från socialistiskt håll görs den invändningen, att en utgiftsbeskattning i väsentlig grad minskar möjligheterna för en inkomstomfördelade skattepolitik. Människor — har man sagt — med höga inkomster kan alltid undandra sig skatt genom att spara. Den socialistiska avunden har här givit upphov till ett pinsamt dilemma. Å den ena sidan är det önskvärt, att folk sparar mer. Det är ju en nödvändig förutsättning för att de investeringar, som bär upp framåtskridandet, skall kunna finansieras. Å den andra sidan är det däremot inte önskvärt, att folk blir förmögna till följd av en hög sparbenägenhet.

I kampen mot allt, som vägar överskrida genomsnittsnivån i fråga om inkomster, förmögenhet och prestationer, kan den progressiva utgiftsbeskattningen för socialdemokratien inte vara något tänkbart alternativ till det nuvarande skattesystemet. Vilka gynnsamma verkningar ett realiserande av Kaldors förslag till skattereform kan tänkas få på välståndsutvecklingen, kommer därvid endast att spela en underordnad roll.

För den gamla — av de borgerliga partierna alltjämt omfattade — välfärdspolitiken måste det förbli ett framsteg, när den allmänna höjningen av levnadsstandarden, som näringslivets successivt ökade produktion möjliggör, kan leda till att den enskilde själv — genom eget sparande och eget försäkringsskydd — kan sörja för sin trygghet.